

Türkiye'de ve Dünya'da Vatandaşlık Eğitimi

Zafer KUŞ

Doç. Dr. Zafer KUŞ

TÜRKİYE'DE VE DÜNYA'DA VATANDAŞLIK EĞİTİMİ

ISBN 978-625-7052-86-3

DOI 10.14527/9786257052863

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2020, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayineimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindeks.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Haziran 2020, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Ay-bay Kırtasiye İnşaat Gıda Pazarlama ve Ticaret Ltd. Şti.
Çetin Emeç Bulvarı 1314. Cadde No: 37A-B Çankaya/ANKARA
Tel: (0312) 472 58 55

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 46661

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

*Hayatıma değer katan,
Ailem, Öğretmenlerim ve
Öğrencilerime...*

Doç. Dr. Zafer KUŞ

1980 yılında Kırşehir'de doğdu. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği alanında 2002'de Lisans, 2006'da yüksek lisans ve 2012 yılında doktora eğitimini tamamladı. 2002-2008 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda öğretmenlik yaptı. 2009 yılında Ahi Evran Üniversitesi'ne araştırma görevlisi olarak göreve başladı. 2013'de Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilgiler Anabilim Dalı'na öğretim üyesi olarak atandı, 2015'de doçentlik unvanı aldı

Vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi, demokrasi eğitimi, insan hakları eğitimi, politik okuryazarlık, değerler eğitimi ve çocuk hakları üzerine çalışmakta olup bu alanda ulusal/uluslararası dergilerde makaleleri, ulusal/uluslararası sempozyumlarda yer alan çok sayıda bildirileri mevcuttur. Avrupa Birliği projelerinde, proje yürütücüsü ve katılımcı ülke temsilciliği görevlerini yürütmüş, bu vesile ile birçok Avrupa ülkesinde bulunmuştur. Ayrıca Millî Eğitim Bakanlığının çeşitli projelerinde, kitap inceleme komisyonlarında, öğretim programlarının hazırlanmasında ve tanıtılmasında, eğitim şuralarında ve eğitim seminerlerinde görev almıştır.

Evli olup, Utkan Ahi ve Çınar Evran isimli iki çocuk babasıdır. 2016 yılından bu yana Kırşehir Ahi Evran Üniversitesinde öğretim üyesi olarak görevine devam etmektedir.

ÖN SÖZ

Vatandaşlık kavramı oldukça geniş anlamları olan karmaşık bir kavramdır. Eski çağlardan günümüze vatandaşlık kavramına her dönemde farklı anlamlar yüklenmiştir. Günümüzde dahi her coğrafyada vatandaşlık yeniden farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Vatandaşlık uzun süredir hukukçuların ve politikacıların dikkatini çeken bir kavram iken günümüzde ise özellikle bilimsel araştırmaların önemli bir çalışma alanı haline gelmiştir. Vatandaşlık ile ilgili araştırmalar, hukuk ve siyaset biliminin yanı sıra özellikle 1990'lı yıllardan itibaren sosyoloji, tarih ve eğitim bilimleri gibi alanlarda da disiplinler-arası bir yaklaşımla, aktif çalışma alanlarından biri olmuştur. Vatandaşlık kavramı farklı alanların çalışma alanı olunca farklı alanlara ait çeşitli tanımlar ortaya çıkmaktadır. Vatandaşlık, bireyle devlet arasındaki yasal ilişkiyi anlatmaktadır. Ancak vatandaşlık kavramı günümüzde ulusal sınırları çoktan aşmış durumdadır. Çifte vatandaşlık, dijital vatandaşlık, Avrupa vatandaşlığı ya da dünya vatandaşlığı gibi kavramlar, vatandaşlık kavramını birey ile kendi devleti arasındaki ilişkiden çok daha farklı boyutlara getirmiştir. Vatandaşlık kavramı üzerine bu tartışmalar sürerken asıl dikkat çekici gelişmelerden biri vatandaşlık eğitimi alanında yaşanmaktadır. Vatandaşlık eğitimi esas itibari ile Fransız İhtilali sonucu eğitimin ideolojik bir araç olarak kullanılmaya başlaması ile ortaya çıkmıştır. Ancak vatandaşlık eğitimi hiçbir dönemde son yirmi yılda olduğu kadar önem kazanmamıştır. Günümüzde hemen hemen bütün ülkeler ve ülkelerin bir araya gelerek oluşturdukları birlikler vatandaşlık eğitimine büyük önem vermektedir. Daha önceleri vatandaşlık eğitimine yüklenen temel misyon daha çok millî kimlik inşa etmek ve devlete bağlı, vatandaşlık görevlerini yerine getiren bireylerin yetiştirilmesiydi. Oysa günümüzde vatandaşlık eğitiminden beklentiler oldukça farklılaşmış ve artmıştır. Görülen herhangi bir toplumsal sorunda ilk olarak “*Nasıl bir vatandaş?*” sorusu akla gelmektedir. “İdeal vatandaş” kavramına nasıl bir anlam yüklenirse vatandaşlık eğitimi de o doğrultuda bir içerik kazanmaktadır. Günümüzde demokratik ülkeler, demokratik vatandaşlık eğitimi içeriğini benimsemektedir. Demokratik vatandaşlık eğitiminden en başta bireylerin demokratik ilkeleri içselleştirmeleri, demokratik bir toplumu güçlendirmesi ve aktif vatandaşların yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Demokratik vatandaşlık eğitiminde sadece bireyin yaşadığı kendi toplumuna yönelik hedefler belirlenmemektedir. Bütün dünyada ırkçılığa ve adaletsizliğe karşı çıkabilen, küresel olayları takip eden, bütün insanlık yararına harekete geçebilen küresel vatandaşların yetiştirilmesi arzulanmaktadır. Kısacası hem ulusal hem de küresel düzeyde karşılaşılan birçok sorunun çözümüne vatandaşlık eğitiminin katkıda bulunması beklenilmektedir.

Vatandaşlık eğitimindeki son gelişmeler dikkate alınarak hazırlanan ve demokratik vatandaşlık eğitimine katkı sunması hedeflenen bu kitap, yedi bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Antik Yunan’dan günümüze vatandaşlık kavramının dünyadaki gelişimi ele alınmıştır. Aynı bölüm içerisinde Osmanlı’dan günümüze ülkemizdeki vatandaşlık kavramının gelişimi de tartışılmıştır. İkinci bölümde vatandaşlık eğitimine odaklanılmıştır. Bu bölümde ilk olarak eğitim ve ideoloji arasındaki ilişki ele alınmış, ardından vatandaşlık eğitiminin bilgi, beceri ve değer boyutu açıklanmış son olarak ise etkili vatandaşlık eğitiminde kullanılacak bazı yöntem ve teknikler ele alınmıştır. Türkiye’de Vatandaşlık Eğitiminin Gelişimi başlığını taşıyan üçüncü bölümde Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemleri vatandaşlık öğretim programları kronolojik olarak ele alınmış ve bu programların hedefleri açıklanmaya çalışılmıştır. Dördüncü bölümde ise daha güncel olarak hazırlanan sosyal bilgiler öğretim programları, insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersi öğretim programları ele alınmış ve vatandaşlık eğitimi ile ilgili olan hedefleri ortaya konmaya çalışılmıştır. *Farklı Ülkelerdeki Vatandaşlık Eğitimi* başlıklı bölümde, ülkelerin vatandaşlık eğitimini etkileyen faktörler, vatandaşlık eğitimi ile ilgili uluslararası teşkilatlar, Avrupa birliği ülkeleri başta olmak üzere farklı ülkelerin vatandaşlık eğitim politikaları izah edilmiştir. Altıncı bölümde, aktif vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi ile ilgili beceriler ele alınmış ve bunlar açıklanmaya çalışılmıştır. Son olarak ise *Küresel Vatandaşlık* başlıklı bölümde, bütün dünyada 2019 yılına damga vuran küresel eylem ve gelişmeler, günümüz vatandaşlık eğitiminin önemli bir boyutunu oluşturan küresel vatandaşlık kavramı ve farklı ülkelerdeki küresel vatandaşlık eğitim içerikleri incelenmiştir.

TEŞEKKÜR

Bu kitabı yazma düşüncesi beş yıl önce girmiş olduğum doçentlik mülakat sınavında oluştu. Bu mülakatta bir kitap yazmam gerektiği konusunda beni teşvik eden ve ilk kıvılcımı oluşturan Prof. Dr. Mustafa Safran'a ve Prof. Dr. Yücel Kabapınar'a teşekkür ederim.

Vatandaşlık eğitimi ile ilgili bir kitap yazma düşüncesi her ne kadar beş yıl önce oluşsa da kitabı yazmaya iki yıl önce başlayabildim. Bu iki yıllık süreçte ailemden çaldığım vakitleri okumaya ve yazmaya ayırdım. Bu süreci anlayışla karşılayan eşim Nergis'e, oğullarım Utkan Ahi ile Çınar Evran'a ve sahip olduğum geniş aileme çok teşekkür ederim.

Bütün eserler oluşma süresine bakmaksızın bütün bir yaşamın verdiği birikimin sonucu olarak ortaya çıkar. Benim de bu birikimi elde etmemde ilkokuldan doktora eğitimi mezuniyetine kadar birçok insanın şüphesiz katkısı olmuştur. Ancak isimlerini hiçbir zaman unutamayacağım ilkokul öğretmenlerin Yücel Şahin'e ve rahmetli Döndü Yeşilli'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bana, danışman hocalığın yüksek lisans veya doktora eğitimi süresince sınırlı olmadığını gösteren her daim yanımda desteğini hissettim değerli hocam Prof. Dr. Turhan Çetin'e çok teşekkür ederim.

Akademik hayata başladığım ilk gün yanımda olan ve hiçbir zaman yollarımızın ayrılmadığı, bu eserde de eleştirel okumaları ile katkı sağlayan değerli dostlarım Prof. Dr. Kadir Karatekin'e, Doç. Dr. Ömer Faruk Sönmez'e çok teşekkür ederim.

Kitabı inceleyen ve gerekli düzeltmeleri öneren meslektaşlarım Doç. Dr. Tercan Yıldırım'a, Dr. Bahadır Gülbahar'a teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak kitabı inceleyen ve basımını üstlenen Pegem Akademi ailesine çok teşekkür ederim.

Haziran- 2020, KIRŞEHİR

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	v
Teşekkür.....	vii

1. BÖLÜM

VATANDAŞLIK KAVRAMININ GELİŞİMİ

Sparta ve Antik Yunan	1
Roma Dönemi	4
Orta Çağ	5
Modern Dönem “Vatandaşlık” Tartışmaları	9
Osmanlı’dan Cumhuriyete Vatandaşlık Anlayışı.....	12
Yeni Devlet-Yeni Rejim-Yeni Vatandaş	16

2. BÖLÜM

VATANDAŞLIK EĞİTİMİ

Eğitim ve İdeoloji.....	21
Vatandaşlık Eğitimi	29
Bilgi Boyutu	32
Beceri Boyutu	33
Değer Boyutu	35
Etkili Vatandaşlık Eğitiminde Kullanılabilecek Bazı Yöntem ve Teknikler	36
Tartışmalı Konular ve Tartışma Teknikleri.....	37
Okul Dışı Öğrenme Çevreleri.....	38
Topluma Hizmet Ederek Öğrenme.....	40
Drama	41

3. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE VATANDAŞLIK EĞİTİMİNİN GELİŞİMİ

Meşrutiyet Dönemi	43
Cumhuriyet Dönemi.....	49
1924 Programı-Musahabat-1 Ahlakıyye ve Malumat-1 Vataniyye	49
1926 Müfredat Programı ve Yurt Bilgisi	51
1936 Müfredat Programı ve Yurt Bilgisi Dersi	53
1948 Müfredat Programı ve Yurttaşlık Bilgisi Dersi.....	56
1962 Taslak Programı ve 1968 Programı’nda Vatandaşlık Eğitimi.....	58

1970-1971 Öğretim Programı’nda Vatandaşlık Eğitimi.....	61
1985 Programı ve Vatandaşlık Bilgileri	62
1998 Tarihli İlköğretim Vatandaşlık ve İnsan Hakları ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı	64

4. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER VE VATANDAŞLIK EĞİTİMİ

2005 Programı	71
2010 Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi	75
2015 İnsan Hakları, Yurttaşlık Ve Demokrasi Öğretim Programı	76
2018 İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı	76
2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı	77
Özet	80

5. BÖLÜM

FARKLI ÜLKELERDE VATANDAŞLIK EĞİTİMİ

Ülkelerin Vatandaşlık Eğitimini Etkileyen Faktörler.....	83
Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Uluslararası Teşkilatlar	86
Avrupa Birliği Ülkelerinde Vatandaşlık Eğitimi.....	88
Amerika Birleşik Devletleri’nde Vatandaşlık Eğitimi	95
Rusya ve Çin’de Vatandaşlık Eğitimi	96
Arap Ülkelerinde Vatandaşlık Eğitimi.....	98

6. BÖLÜM

AKTİF VATANDAŞLIK VE BECERİLER

Aktif Vatandaşlık ve Katılım	101
Vatandaşlık Eğitimi ve Beceriler.....	106
Eleştirel Düşünme.....	107
Politik Okuryazarlık.....	109
Dijital Vatandaşlık.....	111
Problem Çözme.....	113
Çevre Okuryazarlığı.....	114
Hukuk Okuryazarlığı Becerisi	116
İş Birliği	117
İletişim	118

7. BÖLÜM**KÜRESELLEŞME VE KÜRESEL VATANDAŞLIK**

Küreselleşme	119
Küresel Eylemler ve Vatandaşlık	123
Vatandaşlık Kavramının Niteliksel Dönüşümü: Küresel Vatandaşlık	126
Türkiye’de Küresel Vatandaşlık Eğitimi	131
Farklı Ülkelerde Küresel Vatandaşlık Eğitimi.....	135
Yunanistan.....	135
İsveç.....	136
Polonya	137
Avustralya	137
Kanada	138
İngiltere.....	139
Küresel Vatandaşlık.....	140
Çin	141

Kaynaklar	143
------------------------	-----

1. BÖLÜM

VATANDAŞLIK KAVRAMININ GELİŞİMİ

Sparta ve Antik Yunan

Vatandaşlık kavramı günümüzde, hemen hemen bütün sosyal bilimlerin çalışma alanı içerisinde yer almaktadır. Bu kavram, her ne kadar modern zamanlara ait gibi düşünülse de etimolojik olarak kökeni Latince “*civitas*” kavramına dayanmaktadır. Vatandaşlık kavramı o dönemin siyasi yapılanması ile doğrudan ilişkilidir. Antik Yunan, şehir devletleri (*polis*) şeklinde teşkilatlanmıştır. Bu şehir devletlerinden en büyük olanları *ve bilinenleri* Atina ve Sparta'dır. Civitas kavramı bu şehirlerde bir arada yaşayan, aynı şehri (kenti) paylaşanlar anlamına gelmektedir. Bu kavramdan İngilizce city (şehir) ve citizen (vatandaş) kavramları doğmuştur. Bu şehirlerde vatandaşlık hakkına sahip olabilenler, şehir ile ilgili alınan kararlara katılabilme hakkına sahipti. Aslında bu dönemde vatandaşlık ve yönetim ile ilgili konulara katılmak sadece bir hak olarak görülmemiştir. Eğer bir kişi vatandaş olarak şehir devletinde yaşıyorsa siyasi karar alma sürecine katılması aynı zamanda bir sorumluluk olarak görülmüştür. Bu dönemde vatandaş olabilenler, halk meclislerinde kanunları tartışabilir, oylayabilir, yöneticilerini seçebilir, uzmanlık gerektiren yüksek memurluklara seçilebilirdi. Yani vatandaş, günümüzdeki demokratik devletlerde olduğu gibi hem yöneten hem de yönetilen konumundaydı.

Yunan inancına göre, *Sparta*'nın Lykurgos adlı büyük yasa koyucu, M.Ö. sekizinci yüzyılın başlarında anayasal, sosyal ve ekonomik reformlar sistemi kurmuştu. Lykurgos haklar ve yükümlülüklerle dayalı yurttaşlar sınıfını bir düzene sokan kişi olarak anılır. Öte yandan Lykurgos Anayasası, sonradan pek azı hayata geçirilmiş olsa da yurttaşlığın değişmez ilkelerine dönüşen kuralları ortaya koymuştur. Buna göre, yurttaşlar birbirleriyle temel eşitlik koşullarında yaşamalıdır; güçlü bir yurttaşlık görevi bilincine sahip olmalıdırlar; devletlerinin siyasal işlerine katılmalıdırlar ve ülkelerini savunmaya hazır olmalıdırlar (Heater, 2007). Bu bahsedilenler düşünüldüğünde, Yunan şehir devletlerinde oldukça demokratik ve katılımcı bir demokrasinin sergilendiği düşünülebilir. Ancak günümüz demokrasisi açısından düşünüldüğünde, demokrasinin en önemli gerekliliğinden biri olan

“eşitlik” ilkesinin bu dönemde geçerli olduğu söylenemez. Çünkü Yunan şehir devletlerinde, bir arada yaşayan bütün bireyler birer “vatandaş” değildir. Örneğin köleler ve yabancılar “vatandaş” olarak kabul edilmemiştir. Bunların yanında kadınlar da vatandaş olarak tanınmamış, sadece özgür erkekler vatandaş olarak kabul edilmiştir. Çünkü *poliste* vatandaş olmak özel bir statü gerektiren bir ayrıcalıktır. Vatandaş yani şehirli olmak belirli değerlere sahip olan, belirli kurallara uyan, barbarlıktan uzak medeni bir yaşam gerektirmekteydi. Bu nedenle *poliste*ki her Yunanlı kendini ilk önce bir vatandaş-yurttaş (*polites*) olarak tanımlayıp, *polis*in dışındaki bir yaşam biçimini düşünmekten dahi imtina etmekteydi (Ağaoğulları, 2006). Dolayısıyla bu ayrıcalığa herkes sahip değildir. 350.000 nüfusa sahip olan Atina’da, 40.000-45.000 civarında vatandaş bulunmaktaydı. Genelde yurttaş sayısı toplam nüfusun 1/6 ile 1/10 arasında değişen bir oranı oluşturmaktaydı. Eşitlik ilkesi, bütün toplumu kapsayan bir ilke değil ancak bu 40.000-45.000 içerisinde geçerli olan bir ilkeydi. Örneğin kadınlar, Eski Yunan’da hiçbir zaman yurttaşlık statüsüne erişmediler (Ağaoğulları, 2006). Kısacası Eski Yunan’da, kapsayıcı bir vatandaşlık anlayışı değil dışlayıcı bir vatandaşlık anlayışının olduğu söylenebilir.

Bu dönemde, politika, yönetim ve vatandaşlık anlayışı konularında sistematik olarak düşünen, çeşitli teoriler ortaya atan ve günümüzü dahi etkileyen Platon’un öğrencisi Antik Yunan dönemi filozofu Aristoteles olmuştur. Aristoteles, her ne kadar Platon’un öğrencisi olsa da görüşleri hocasından oldukça farklıdır. Platon, entelektüel bir elitizmi savunan ideal bir yönetim anlayışına sahiptir. Platon’a göre devleti bilge krallar yönetmelidir. Doğan çocuklar, ailelerinden alınıp, beden ve ruhen en iyi olması için eğitilmelidir. Eğitim sonrasında sınav yapılacak ve en iyiler devleti yönetmeye aday olacaktır (Platon, 2001). Platon’un bu şekilde düşünmesinin temel nedeni, hocası Sokrates’in ölümüne mahkûm edilmesi ve Atina’da yaşanan politik bir istikrarsızlık dönemine denk gelmesidir. Bu nedenle bu istikrarsızlığı çözmek için ideal bir yönetim anlayışı ortaya koymaya çalışmıştır.

Aristoteles, hocasının görüşlerinin çoğuna katılmaz. Aristoteles, “*Politika*” eserinin üçüncü bölümünde anayasaya uygun olarak “*yurttaş*” ve “*devlet*” kavramını tartışmıştır. Bu bölüme “Öyleyse yurttaş kimdir? Ve bir kimseye yurttaş demeyi doğru kılan nedir?” sorularını sorarak başlar. Yurttaşı basit bir tanımla “*yurttaş, sitenin üyesi olan kişidir*” şeklinde tanımlar. Ardından, bu site üyeliğinin beraberinde neler getirdiğini izah eder. Yurttaşın tanımı ile ilgili olarak şunları ifade eder:

“Bence, yurttaşı bütün ötekilerden etkinlikle ayıran Yargıya ve Yetkeye katılması, yani yasal, siyasi ve yönetsel görevler almasıdır... Yurttaşları, işte buna katılanlar diye tanımlıyoruz.

Bütün bu sözlerden yurttaşın kim olduğu anlaşılmalıdır: Bir kimse, görüşme (ya-sama) ya da yargılama yetkesine katılmaya hak kazanır kazanmaz, onu bu devletin yurttaşı sayarız; kendi kendine yetebilecek kadar çok sayıda bu gibi kimseler olunca da, bunlara aşağı yukarı bir devlet diyebiliriz” (Aristoteles, 2005, s. 71).

Yani Aristoteles'e göre yurttaşlığı belirleyen en önemli özellik oy kullanma ve katılımdır. Ancak detaylar düşünüldüğünde o dönemde dahi yurttaş kavramını tanımlamak bu kadar kolay değildir. Aristoteles, yurttaşlık kavramının tanımı ile ilgili olarak; *“Burada da genel bir anlaşma yoktur, bir yurttaşı neyin meydana getirdiği üstünde anlaşılmamaktadır”* der. Buradaki zorlukla ilgili olarak kitabın çevirisini yapan Mete Tunçay bir not düşer ve şunları ifade eder:

“Aristoteles, anayasaya ilişkin olarak yurttaşı ve devleti tartışmış, ama gerçekten tartışmayı bitirmemiştir. Yurttaşı tanımlamakta karşılaştığı güçlük, bütün anayasa türlerine de uygulanabilecek niteliktedir. Aynı güçlük şimdi bir başka biçim altında yeniden ortaya çıkıyor; iyi yurttaşın ne olduğunu ararken, burada da cevabın geniş ölçüde, yurttaşı olunan politeia'ya dayandığını görüyor. Burada kendimize, politeia'yt “anayasa” diye çevirmenin yetersizliğini ve Yunanda “iyilik” ya da “erdem ’in (arete) kişilikten çok, işleve ilişkin olarak düşünüldüğünü (“neyim ’i olduğu kadar, “ne yapabilirim’i de kapsadığını) hatırlamamız doğru olabilir...”

Aristoteles'e göre sitenin üyesi olan kişilerin hakları ve sorumlulukları vardır. Yurttaşın temel görevi sadece yöneticileri seçmek değildir. Yönetime aktif olarak katılım sağlayarak, Atina sitesinde o dönemde yapılan halk meclisi üyeliği, mahkemelerde jüri üyeliği, topluluğun yönetimini ve güvenliğini sağlamak gibi kamusal/politik etkinlikleri içeren yargı ve yetki ile ilgili sorumluluklardır. Aristoteles, toplumdaki insanların birlikteliğini ve karşılıklı sorumluluğunu bir benzetme ile şu şekilde açıklar:

“Bir geminin tayfalardan biri olduğu gibi bir yurttaş da topluluktan biridir; tayfalardan her birinin kendi işlevi ve ona uygun bir adı – kürekçi, dümenci, gözcü vb. – olmasına ve dolayısıyla o belirli işte bir iyiliği (ustalığı) bulunmasına karşın, bütün tayfalarda olması gereken bir iyilik türü, hepsinin pay aldıkları bir işlev de vardır: Yolculuğun güvenli geçmesi; çünkü tayfalardan her birinin hedefi, bunu sağlamaktır. Benzer bir biçimde, birbirlerinden ne kadar ayrı olursa olsunlar, bütün yurttaşların hedefi de topluluğun, yani yurttaş olarak ögelerini oluşturdukları anayasanın güvenliğidir (Aristoteles, 2005, s. 74).”

Özetle, Aristoteles'in yurttaşlık anlayışının temeli, katılımcı bir yurttaşlık anlayışıdır. Ona göre yurttaş sadece yönetilen değildir. İyi bir yurttaşın yönetme ile ilgili bilgi ve yeteneğinin de olması gerekir. Yani vatandaş hem yöneten hem de yönetilendir. Bu anlayış bugünkü demokratik yönetimlerdeki vatandaşlık anlayı-